Научна хроника
Scientific Report

„Ревитализација старих народних спортова, игара и надметања кроз очување, преношење знања и презентацију – елементи угроженог нематеријалног културног наслеђа“ – приказ пројекта

Јована Бранков, Жељко Бјељац,
Ана Милановић Пешић, Стефан Денда

Пројекат „Ревитализација старих народних спортова, игара и надметања кроз очување, преношење знања и презентацију – елементи угроженог нематеријалног културног наслеђа“ наставак је истраживања сарадника Географског института „Јован Цвијић“ САНУ на тему старих народних спортова као елемената нематеријалног културног наслеђа на територији Србије. Финансиран је од стране Министарства културе Републике Србије, а реализовали су га Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ из Београда и Градска библиотека „Милован Данојлић“ из Љига у периоду септембар–децембар 2025. године. Резултати досадашњих истраживања су представљени кроз пројекте реализоване од 2019. до 2025. године (Бјељац et al. 2023; Бјељац и Бранков 2024), али и кроз бројне научно-стручне радове аутора. Циљ ових истраживања је подизање свести о значају старих народних спортова и игара као елемената живе традиције и ревитализација појединих старих спортова и игара који су остали у сећању становништва, али су током времена ишчезли из праксе. Током истраживања вршена је и компаративна анализа ових спортова у Србији са старим, народним спортовима у државама насталим распадом СФРЈ, при чему су, услед сличних историјско-географских услова, идентификовани бројни стари спортови и игре са скоро идентичним правилима (Bjeljac & Brankov 2024). Од 2023. године, кроз своја истраживања аутори користе и искуства европских земаља у оквиру Европске асоцијације традиционалних спортова и игара (више у: Lavega 2010; Jaquiera et al. 2025).

Основни циљ пројекта била је ревитализација и „оживљавање“ одређених спортова и игара путем едукације локалног становништва, која је обухватила демонстрацију вештина играња одређених спортова и игара, као и прављења реквизита, а затим и организацију такмичења на терену. Пројекат се одвијао у неколико фаза.

На самом почетку, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ из Београда и Градска библиотека „Милован Данојлић“ из Љига организовали су две једнодневне едукативне радионице у основним школама са намером да се знање о старим спортовима и играма пренесе млађој популацији и створе основе за њихово очување, промоцију и ревитализацију. Учесници радионица су били ученици виших разреда (старосни узраст од петог до седмог разреда), а радионице су одржане током новембра 2025. године у две школе на територији општине Љиг: ОШ „Сава Керковић“ (Љиг) и ОШ „Сестре Павловић“ (Белановица). У обе школе радионице су имале идентичан концепт и састојале су се из два дела. Први део радионица обухватио је:

– Уводно предавање географа са кратким историјско-географским приказом старих народних спортова и игара у Србији и њиховим представљањем као сегмента културног наслеђа. У сарадњи са студентима са Факултета спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, предочени су појединачни стари народни спортови;

– Приказ прављења крпењаче и играња њом, игре пиљци и играња старе пастирске игре козана (Слике 1 и 2). Уводни део био је интерактивног карактера, са учешћем деце у разговору и вежбама.

Слика 1. Приказ игре пиљци, ОШ „Сестре Павловић“, Белановица, новембар 2025. године. Лична архива аутора.

Слика 2. Приказ старе пастирске игре козана, ОШ „Сава Керковић“, Љиг, новембар 2025. године. Лична архива аутора.

Други део радионица подразумевао је организацију такмичења на отвореном у три дисциплине старих спортова: трка у џаковима (групно), бацање потковице (групно, најбоља бацања) и такмичење у козани (групно, најбоља бацања). У Белановици је факултативно одржано и шутирање и играње крпењачом. У радионицама је учествовало укупно 130 ученика из ОШ „Сава Керковић“ (Љиг) и 40 ученика и седам професора из ОШ „Сестре Павловић“ (Белановица).

Слика 3. Такмичење у бацању потковице у ОШ „Сава Керковић“, Љиг, новембар 2025. године. Лична архива аутора.

Посебан сегмент пројекта, реализован у оквиру друге фазе, био је усмерен на истраживање путем интервјуа са старијом популацијом (70+). Циљ је био да се испитају ставови и ниво знања о старим народним

спортовима и играма као облику нематеријалног културног наслеђа, као и начин на који се та искуства преносе на млађе генерације. Прикупљени су интервјуи са испитаницима старости између 72 и 80 година.

Трећа фаза пројекта обухватила је организацију књижевне вечери, реализоване у сарадњи са Градском библиотеком „Милован Данојлић", а на тему присуства старих народних спортова у књижевности. Фокус је био на анализи дела у којима су ови спортови представљени као део живог наслеђа и културне баштине, како у српској ауторској књижевности тако у народној епској поезији. Током књижевне вечери читани су одломци из више значајних књижевних дела: *Хајдук Станко*, *Са пашњака до научењака*, *Српске народне игре које се забаве ради по састанцима играју*, *Српски рјечник*, уз посебан осврт на поједине јуначке епске песме: „Бановић Страхиња", „Смрт војводе Кајице", „Марко Краљевић и Муса Кесеџија". Такође, представљени су и одабрани примери спортова описани у монографији *Стари народни спортови, игре и надметања – очување, преношење знања и презентација* (Бјељац и Бранков 2024). Књижевно вече било је и интерактивног карактера, па је након читања уследио разговор са посетиоцима о личним искуствима и познавању старих спортова и игара. У оквиру књижевне вечери одржана је и презентација пројекта.

Слика 4. Детаљ са књижевне вечери у Градској библиотеци у Љигу, новембар 2025. године. Лична архива аутора.

Четврта фаза пројекта подразумевала је организацију панел-дискусије, у децембру 2025. године, у просторијама Аудиовизуелног архива и центра за дигитализацију САНУ у Београду, са темом „Стари народни спортови, игре и надметања – елементи угроженог корпуса нематеријалног културног наслеђа". Учесници су долазили из релевантних институција, међу којима су Етнографски музеј у Београду, Етнографски институт САНУ, Географски институт „Јован Цвијић" САНУ, Туристичка организација Љиг и Центар за стручно усавршавање у Шапцу.

Слика 5. Детаљ са панел-дискусије, Београд, децембар 2025. године. Лична архива аутора.

Дискусија је била структурисана кроз различите тематске целине. Панелисти су, из перспективе својих стручних области, говорили о повезаности старих народних спортова, игара и надметања са нематеријалним културним наслеђем. Посебан акценат стављен је на различите аспекте теме, укључујући тренутно стање и перспективе нематеријалног културног наслеђа у Србији, улогу традиционалних друштвених игара у животу заједнице, као и положај старих спортова у домаћем и међународном контексту.

Слика 6. Учесници пројекта након реализоване радионице, Белановица, новембар 2025. године. Лична архива аутора.

Литература

Бјељац, Ж. и Бранков, Ј. (2024). *Стари народни спортови, игре и надметања – очување, преношење знања и презентација.* Београд: Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ.

Бјељац, Ж., Бранков, Ј. и Милановић Пешић, А. (2023). Пројекат „Стари народни спортови,игре и надметања – очување, преношење знања и презентација“. *Фолклористика*, 8(1–2), 263–269.

Bjeljac, Ž. and Brankov, J. (2024). Old Folk Sports, Games, and Competitions in the Area of the Former Yugoslavia as an Element of Intangible Cultural Heritage – A Comparative Analysis. U: A. Milanović Pešić, Z. Vuksanović-Macura, S. Lović Obradović, M D. Petrović and J. Kovačević-Majkić (Eds.). *International Scientific Conference, The 5th Congress of Slavic Geographers and Ethnographers*. Belgrade: Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA, 83.

Jaqueira, A. R., Araújo, P. C., Pereira, A. R., Borges, F. V. and Cruz, R. V. (Eds). (2025). *GAMES PLUS Manual: Traditional Games for Learning to Teach. GAMES PLUS Erasmus+ Cooperation Partnerships HED*. Portugal: University of Coimbra, Edições da Universidade de Coimbra, INEFC, Universidade de Split, FPJT, AEJeST, HSTIS.

Lavega, P. (2010). Contribution of traditional sports and games to a systemic conception of health. In: G. Jaouen, P. Lavega and C. De la Villa (Eds.). *Traditional Games and Social Health.* Madrid: Asociación Cultural La Tanguilla, 47–73.

Јована Бранков / Jovana Brankov
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд/
Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA, Belgrade
E-mail: j.brankov@gi.sanu.ac.rs
https://orcid.org/0000-0003-4032-9030

Жељко Бјељац / Željko Bjeljac
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд/
Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA, Belgrade
E-mail: z.bjeljac@gi.sanu.ac.rs
https://orcid.org/0000-0001-8974-2032

Ана Милановић Пешић / Ana Milanović Pešić
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд/
Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA, Belgrade
E-mail: a.milanovic@gi.sanu.ac.rs
https://orcid.org/0000-0002-7648-350X

Стефан Денда / Stefan Denda
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд/
Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA, Belgrade
E-mail: s.denda@gi.sanu.ac.rs
https://orcid.org/0000-0001-5556-9980

Примљено / Received: 30. 4. 2026.
Прихваћено / Accepted: 4. 5. 2026.